

غفلت ۳۵: غفلت زدایی: ۶- تفکر (قسمت سوم)

انواع تفکر

تفکر انواع و مراتب گوناگونی دارد که تعدادی از انواع آن در بیداری دل و زدودن غبار معاصی و گناهان بسیار مؤثر و لازم است که به‌عنوان نمونه به بعضی از آن‌ها اشاره می‌نمائیم:

۱- تفکر در دقائق و لطائف خلقت خود و آسمان‌ها و زمین و تدبر در این‌که انسان و جهان بیهوده و بازیچه خلق نشده‌اند.

إِنَّ فِي خَلْقِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاجْتِلاَفِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ لآيَاتٍ لِّأُولِي الْأَلْبَابِ
الَّذِينَ يَذْكُرُونَ اللَّهَ قِيَمًا وَ قُعُودًا وَ عَلَىٰ جُنُوبِهِمْ وَ يَتَفَكَّرُونَ فِي خَلْقِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ رَبَّنَا مَا خَلَقْتَ
هَٰذَا بَاطِلًا سُبْحَانَكَ فَقِنَا عَذَابَ النَّارِ.

«مسلماً در آفرینش آسمان‌ها و زمین، و آمد و رفت شب و روز، نشانه‌های (روشنی) برای خردمندان است. * همان‌ها که خدا را در حال ایستاده و نشسته، و آن‌گاه که بر پهلو خوابیده‌اند، یاد می‌کنند و در اسرار آفرینش آسمان‌ها و زمین می‌اندیشند (و می‌گویند): بار الها! این‌ها را بیهوده نیافریده‌ای! منزهی تو! ما را از عذاب آتش، نگاه دار!» (ال عمران ۱۹۰ و ۱۹۱)

أَوْ لَمْ يَتَفَكَّرُوا فِي أَنفُسِهِمْ مَا خَلَقَ اللَّهُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَ مَا بَيْنَهُمَا إِلَّا بِالْحَقِّ وَ أَجَلٍ مُّسَمًّى
آیا آنان با خود نیندیشیدند که خداوند، آسمان‌ها و زمین و آنچه را میان آن دو است جز به‌حق و برای زمان معینی نیافریده است؟! (روم ۸/)

عالم بزرگ اخلاق جناب حاج ملا احمد نراقی درباره‌ی فضیلت تفکر در مخلوقات و نقش آن در بیداری و توجه دل، چنین فرموده‌اند: «تفکر عبارت است از این‌که از راه دل در آیات "آفاق" و "انفس" سیر کنی، و از آن‌ها پی به آفریننده‌ی آن‌ها ببری، و او را بشناسی، و قدرت شامله و عظمت کامله او را بدانی. و شکی نیست که غرض از خلقت انسانی نیست مگر همین. و از برای احدی ترقی از حضيض نقصان، به اوج کمال ممکن نیست مگر به این. و این سرّ کلید خزائن اسرار الهیه و مشکوة انوار قدسیه است.» (معراج السعاده ج ۲ ص ۱۴۰)

البته باید توجه داشت که تفکر در ذات خدای متعال و همچنین تفکر در صفاتی که عین ذات او هستند منطقه ممنوعه می‌باشد زیرا تفکر در جایی مطلوب و پسندیده است که عقل انسان قادر بر درک و احاطه باشد و در تعریف تفکر آمده است که: «تفکر یعنی چیدن

مقدماتی در ذهن، برای این که مجهولی را تبدیل به معلوم کنند.» در حالی که در محدوده ذات حق تعالی و صفات ملحق به ذات، ما هیچ معلوماتی نداریم تا با چیدن آن‌ها کنار هم نقطه مبهمی در مورد خدای متعال برای ما روشن شود و نتیجه‌ی تفکر در این منطقه‌ی ممنوعه، جز حیرت و سردرگمی و احياناً سقوط در پرتگاه انکار و کفر نیست. لذا ائمه‌ی معصومین سلام‌الله‌علیهم‌اجمعین ما را به تفکر در عظمت و نظم جهان هستی که حاکی از قدرت و عظمت و سایر صفات خداست، دعوت نموده‌اند.

پیامبر اکرم صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم فرموده‌اند: «تَتَكَبَّرُوا فِي آلَاءِ اللَّهِ فَإِنَّكُمْ لَنْ تَقْدِرُوا قَدْرَهُ» در نعمت‌های خدا تفکر کنید نه در ذات او، زیرا شما به کنه او نمی‌رسید.»
(بحار الأنوار ج ۶۸ ص ۳۲۲)

و امام صادق علیه‌السلام فرموده‌اند: «مَنْ نَظَرَ فِي اللَّهِ كَيْفَ هُوَ هَلَكَ» - هر کس درباره‌ی چگونگی خدا بیندیشد هلاک شود.»
(اصول کافی، ج ۱، ص ۹۳)

امام صادق علیه‌السلام فرمود:
أَفْضَلُ الْعِبَادَةِ إِذْمَانُ التَّفَكُّرِ فِي اللَّهِ وَ فِي قُدْرَتِهِ
«بهترین عبادت، همواره اندیشیدن درباره‌ی خدا و قدرت اوست.» (الکافی ج ۲ ص ۵۵)

و امام رضا علیه‌السلام می‌فرمود:
لَيْسَ الْعِبَادَةُ كَثْرَةَ الصَّلَاةِ وَ الصَّوْمِ إِنَّمَا الْعِبَادَةُ التَّفَكُّرُ فِي أَمْرِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ.
«عبادت به نماز و روزه‌ی بسیار نیست، همانا عبادت؛ اندیشیدن در امر خدای عز و جل است.»
(الکافی ج ۲ ص ۵۵)

۲- تفکر در عاقبت هر کاری که انسان می‌خواهد انجام بدهد و بررسی سود و زیان دنیوی و اخروی آن.

امیرمؤمنان علی علیه‌السلام فرموده‌اند: «الْفِكْرُ فِي الْعَوَاقِبِ يُنْجِي مِنَ الْمَعَاطِبِ» - اندیشیدن در عواقب کارها، از مهلکه‌ها می‌رهاند.» (میزان‌الحکمه، ج ۱۰، ح ۱۶۱۸۰)

۳- تفکر در این که هر کار سخت اما با ارزش به زودی تلخیش می‌رود اما آثار زیبایش برای همیشه می‌ماند و تفکر در این که هر کار با لذت اما بی‌ارزش، به زودی شیرینیش می‌رود اما آثار تلخش برای همیشه خواهد ماند.

۴- تفکر در جوانی و عمر که چه زود می‌گذرند و چه بد می‌شود اگر بی‌حاصل و با غفلت بگذرند.